

Pandemier i litterært og kulturelt perspektiv

Espen Stueland

Pandemiarkivene

Oslo: Forlaget Oktober, 2021

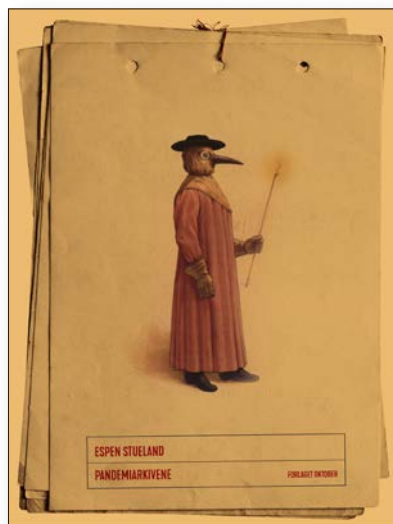
354 s.

ISBN 978-82-495-2320-7

Michael 2022; 19: 183–5.

Espen Stueland (f. 1970) er lyriker og forfatter. *Pandemiarkivene* er en sakprosaetekst hvor han anlegger et kulturhistorisk perspektiv på medisinske og litterære tekster. Stueland innleder med å vise til en undersøkelse fra 2019 om norske innbyggers bekymringer. Frykten for en pandemi nådde ikke opp på listen. Svartedauden, kolera, polio og spanskesyken er viktige referanser for oss alle, men inntil 2020 fremstod epidemier og pandemier som noe som tilhørte fortiden. Lite visste vi om sarsviruset som skulle påvises i Kina på tampet av 2019 og den påfølgende nedstengningen av Norge i mars 2020.

Koronapandemien stimulerte Stueland til lesning av *A Journal of the Plague Year* (1722) av Daniel Defoe (1660–1731), *Pesten* (1947) av Albert Camus (1913–1960), *Døden i Venezia* (1913) av Thomas Mann (1875–1955) og en rekke andre litterære tekster. Boken er inndelt i to deler, hvor første del handler om byllepesten i London på 1600-tallet og andre del handler om kolera og mikrober.

Obligatorisk lesning for enhver lege

I del 1 nærleser Stueland Defoes *Journal* og bringer leseren inn i datidens medisinske forståelse av sykdommen og praksiser for å håndtere utbruddet. Boken viser hvordan ulike forståelsesmåter brytes mot hverandre og hvordan legene fremstilles som maktesløse. Redselen for smitte håndteres gjennom ulike karantenereregler og forordninger. Beskrivelsen av pleiere som risikerte sitt eget og familiens liv i omsorgen for de syke viser hvordan fattige var mer eksponert og at sosiale forhold og økonomisk makt gjør seg gjeldende. Det er nok riktig, slik Stueland peker på, at Defoes tekst får ny betydning for lesere som har gjennomlevd usikkerheten og forordningene som ble innført under koronapandemien.

I del 2 er hovedtema kolerautbrudd og epidemier og omhandler en tid preget av brytningen mellom miasmeteori og den bakteriologiske tidsalder med blant andre Robert Koch (1843–1910). Vi beveger oss her mellom ulike utbrudd i ulike land. Stueland omtaler innledningsvis arbeidet juristen Edwin Chadwick (1800–1890) nedla for å fremme lovgivning og reformer for å bedre fattiges sanitære forhold og bostandard, og som banet vei for *Public Health Act* 1848 i England. Chadwick hadde riktignok lite sans for John Snow (1813–1858), som mente kolera var forårsaket av vannbåren smitte, men hans engasjement førte til at det ble gjort mye for å bedre bo- og sanitærforholdene. Stueland omtaler Charles Dickens (1812–1870) og hans miljøskildringer, før blikket rettes mot hjemlige strøk og kolerautbruddene i Drammen i 1832 og Christiania i 1853. Vi sveiper innom Henrik Wergeland (1808–1845) og norske myndigheters håndtering av kolerafarene, før vi får gode gjennomganger av *En folkefiende* (1882) av Henrik Ibsen (1828–1906), Camus' *Pesten* og Manns *Døden i Venezia*. Dette er interessante og gode nærlesninger av tre litterære tekster som bør være obligatorisk lesning for enhver lege. Stueland leser *En folkefiende* i en kontekst av kolerautbruddene og medisinske diskusjoner i samtiden, men det er også mulig å lese verket som en politisk kommentar (1). Dette illustrerer hvordan forfattere kan beskrive sykdom, men også bruke sykdom som litterært virkemiddel eller *metafor*, som Susan Sontag (1933–2004) nok ville ha sagt det.

Medisinsk humaniora

I et avsluttende kapittel reflekterer Stueland over medisinsk humaniora som fagområde, hvor han ser dette som et «utslag av at medisinhistorie har gjennomgått store forandringer siden 1970-årene». Jeg tror det vil være riktig å si at en driver i utviklingen av fagområdet var en kritikk av medisinen og et ønske om å bringe humanistiske perspektiver inn i medisinstudiet, med vekt på undervisningen i litteratur, medisinsk etikk og medisinsk historie

(2). De siste tiår har fagområdet utviklet seg videre, med større vekt på original forskning. *Pandemiarkivene* er i den sammenheng et interessant bidrag som gir ny innsikt og forståelse ved å bevege seg i et spennende landskap av litterære tekster og andre historiske kilder. Del 1 av boken har et distinkt fokus og kunne ha stått alene, men sammen med del 2 presenteres leseren for en bredde innen pandemilitteraturen og en historisk utvikling som danner en fin helhet.

Litteratur

1. Frich JC. En folkefiende – Ibsen som samfunnsmedisinsk læremester. Tidsskr Nor Lægeforen 1998; 118: 4718–21. Tidsskrift for Den norske legeforening (trykt utg.) : The Journal of the Norwegian Medical Association. 1998 Vol. 118 Nr. 30 (nb.no)
2. Frich JC. På sporet av en litterær medisin: en introduksjon til fagfeltet litteratur og medisin. Tidsskr Nor Lægeforen 1995; 115: 3773–7. Tidsskrift for Den norske legeforening (trykt utg.) : The Journal of the Norwegian Medical Association. 1995 Vol. 115 Nr. 30 (nb.no)

Jan Frich

jan.frich@medisin.uio.no

Jan Frich er spesialist i nevrologi og professor ved Universitetet i Oslo.